

Lectures a l'ESO – Vicenç Pagès Jordà

De Kipling a Melville

- El llibre de la jungla*, Rudyard Kipling (1895)
Trencanous i el rei dels ratolins, E.T.A. Hoffmann (1816)
El jardí secret, Frances Hodgson Burnett (1909)
La crida de la natura salvatge, Jack London (1903)
Les aventures de Tom Sawyer, Mark Twain (1876)
Anna la de Teules Verdes, Lucy Maud Montgomery (1908)
La filla del capità, Aleksandr Puixkin (1836)
La porta oberta, Margaret Oliphant (1882)
La màquina del temps, H. G. Wells (1895)
Taràs Bulba, Nikolai V. Gògol (1835)
Les mines del rei Salomó, Henry R. Haggard (1885)
El gos dels Baskerville, Arthur Conan Doyle (1902)
L'herència del desert, Zane Grey (1910)
L'illa del tresor, R. L. Stevenson (1883)
El presoner de Zenda, Anthony Hope (1894)
Peter Pan, J. M. Barrie (1911)
La volta al món en vuitanta dies, Jules Verne (1872)
El llibre del rei Artús, Howard Pyle (1903)
Viatge al centre de la terra, Jules Verne (1864)
Jane Eyre, Charlotte Brönte (1846)
La insígnia roja del coratge, Stephen Crane (1895)
Les aventures de Huckleberry Finn, Mark Twain (1882)
Dràcula, Bram Stoker (1897)
L'abadia de Northanger, Jane Austen (1818)
Els tres mosqueters, Alexandre Dumas (1844)
El primer amor, Ivan S. Turgenev (1860)
Robinson Crusoe, Daniel Defoe (1719)
Moby Dick, Herman Melville (1851)

L'illa del tresor, de R. L. Stevenson

Club de lectura

La singladura de Jim Hawkins és un dels grans viatges d'iniciació de la literatura. Orfe de pare, abandona per primera vegada la seva vila natal i emprèn un viatge on coneixerà l'amistat, el poder, la falsedat, la mort i pràcticament totes les grans experiències -tret de l'amor.

Alguns llibres, com ara *Els viatges de Gulliver*, van néixer per a adults i han acabat als prestatges de literatura juvenil. *L'illa del tresor* és dels pocs llibres que ha fet l'evolució contrària, ja que són molts els lectors adults que el revisiten amb plaer. Segons Fernando Savater, és la narració més pura: iniciàtica i èpica, marinera i moral. Valentí Puig estima que aconsegueix combinar Flaubert i Dumas. El propi Stevenson va escriure que hi va cercar "la simplicitat significativa". Quan va aparèixer en format llibre, l'aleshores primer ministre del Regne Unit, William Gladstone, va passar tota una nit llegint-lo.

E. M. Forster va classificar els personatges de ficció en plans i rodons. La riquesa moral de *L'illa del tresor* prové del fet que els seus personatges no són plans, sinó que evolucionen de manera versemblant. Hi trobem pirates que canvien de bàndol (Gray) o que resen i consulten la Bíblia (Dirk), homes bons plens de defectes (Trelawney), accions ambigües (del doctor Livesey o del mateix Jim) i per damunt de tots l'inoblidable John Silver el Llarg: amable, coratjós, sobri, intel·ligent, traçut, net, eloqüent, estalviador i pervers.

Compareu la capacitat que tenen els personatges de Stevenson d'evolucionar amb la dels protagonistes de la sèrie *Harry Potter*, sempre idèntics a ells mateixos. A *L'illa del tresor*, fins i tot els secundaris tenen nom, un cert caràcter i sovint una nacionalitat diferenciada.

Fernando Savater, un dels lectors més entusiastes d'aquest llibre, ha escrit que retrata el món ambigu de l'adolescència abans de la cristal·lització, és a dir, abans de la necessitat. És també un llibre sobre la riquesa interpretativa dels fets: potser sobre la dificultat de jutjar la complexitat, el que no és només blanc ni només negre.

Pels lectors maliciosos, Jim pot ser un exemple de narrador no fiable: ¿fins a quin punt és creïble tot el que explica? La simpatia que sent pels pirates, ¿no li fa amagar dades al lector? ¿Són creïbles les raons que dóna al capítol 22 per deixar els lleials a l'estacada? ¿Pot ser que les pistoles se li disparin soles sobre Israel Hands al capítol 27?

El protagonista, és Jim Hawkins o John Silver? Potser la mirada d'un sobre l'altre. En l'aliança entre Silver i Jim, ¿compta més la simpatia o els interessos?

Jim és el que fa avançar la història, el que estira els fils de la trama quan hi ha el perill que desinteressi el lector. Heus aquí un llibre ideal per fer-se dues preguntes en qualsevol de les nombroses cruïlles que travessa Jim: per què ho fa? I jo, què hauria fet?

L'ambigüitat de Jim respecte dels pirates ja comença amb Bill Bones, el bucaner que li fa "pena". El terrible Gos Negre és ferit i fuig. La maldat del cec pot quedar mitigada per la seva mort horrible. John Silver és la culminació d'aquesta relació empàtica amb personatges poc recomanables. La cadena no té final, ja que el més pervers de tots, el capità Flint, és mort.

L'illa del tresor pot llegir-se com una novel·la sobre les correccions i adequacions que es fan al camí traçat: un joc de lleialtat i supervivència, de fascinacions i de renúncies: l'aprenentatge de la vida.

Jim explica que els pirates (i el lloro) emeten renecs horribles, però no en transcriu ni un: avantatges de l'estil indirecte.

Roberto Cotroneo considera *L'illa del tresor* com un malson bigarrat i exòtic: d'aventures. Segons ell, el llibre ensenya que “els criminals i els estafadors esdevenen grans només si tenen un fons de mediocre control: una capacitat mediocre de portar la comptabilitat de la vida”. (i un polsim de simpatia, podríem afegir). Decididament, Silver és dels que saben caure drets.

En cap moment el narrador no reconeix obertament que l'hisendat Trelawney és un cretí integral. ¿Quan ho descobreix el lector? La carta del capítol set, on l'hisendat es delata sense voler, pot ser una resposta possible. I, amb tot, a l'illa l'hisendat torna a ser ben considerat per Jim, que és com dir pel lector.

A la casa de Samoa, l'illa on va viure Stevenson durant els últims anys de la seva vida, la bandera anglesa onejava sempre, com a la cabanya de l'illa del tresor. Recordeu que, segons Trelawney, una de les virtuts de Flint és que era anglès.

Prospectiva: què hauria passat si John Silver hagués trobat el tresor?

L'arrogància de Livesey (metge i jutge, asèptic i justicier), que ja es posa de relleu al començament amb Billy Bones, pot resultar excessiva. Altrament, noteu l'equívoc que provoca la frase següent: “L'amotinat, en efecte, va morir sota el bisturí del doctor” (capítol 22). També en l'anglès original: “The mutineer, indeed, died under the doctor's knife”.

Una pregunta capciosa: el tresor, a qui pertany? Als que el van guanyar o als que finalment se l'enduen? Compara amb el tresors trobats a *Tom Sawyer* i a *Les mines el rei Salomó*.

El lligam entre drogues i delinqüència: tret de Silver, els pirates són drogodependents. El rom és la causa i la conseqüència del seus errors.

El llibre es pot entendre com una introducció al valor del pacte en moments extrems. Pacten Smollet i Trelawney abans del motí, Smollet i Silver a l'estacada, Livesey i Silver més endavant. El pacte de Jim Hawkins i Israel Hands, en canvi, fracassa, i l'infractor és castigat.

Entre les novel·les per a adults de Stevenson, destaca *L'estrany cas del doctor Jekyll i Mr. Hyde*, que explora el tema del doble: allò que en John Silver està tan unit, en el doctor Jekyll està separat amb netedat quirúrgica.

El relat s'inaugura amb la mort del pare de Jim i acaba amb la desaparició de Silver: una novel·la sobre l'audàcia o sobre els pares perduts?

És digna de comentari la tria d'objectes que s'emporta el capità Smollett a l'illa al capítol divuit: una bandera britànica, una Bíblia, un cabdell de corda, una ploma, tinta, el quadern de bitàcola i tabac.

És temptador veure *L'illa del tresor* com la baula principal que uneix el *Robinson Crusoe* inaugural amb el *Peter Pan* crepuscular: Ben Gunn sembla inimaginable sense el seu predecessor, mentre que el capità Ganxut hereta part de l'ambigüitat moral del capità Silver. Pel que fa a l'estil, la prosa de Jim sembla precursora de la de Huckleberry Finn.